

УДК 338.65

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2018-6-20>

Поляков П.А.

аспірант кафедри фінансів
та інноваційного менеджменту

Вінницького національного технічного університету

Poliakov Pavlo

Vinnytsia National Technical University

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

STRUCTURAL ELEMENTS OF THE SYSTEM OF MANAGEMENT ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE

У статті досліджено роль механізму управління економічною безпекою у загальній системі менеджменту підприємства. Охарактеризовано попереджуваче управління економічною безпекою підприємства та антикризове управління з виокремленням комплексного підходу, який включатиме засади названих різновидів управління економічною безпекою суб'єкта. Визначено першочергові функціональні цілі управління економічною безпекою на підприємстві та вагомість визначення її рівня за допомогою проведення відповідного оцінювання використання ресурсного забезпечення. Визначено значення інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства. Розкрито засади формування системи економічної безпеки в розрізі її функціональних складників. Охарактеризовано кожен структурний елемент управління у забезпеченні належного рівня економічної безпеки господарюючого суб'єкта в умовах посилення інтеграційних процесів.

Ключові слова: промислові підприємства, економічна безпека, функціональні складники системи управління, принципи управління, інформаційне забезпечення.

В статье исследована роль механизма управления экономической безопасностью в общей системе менеджмента предприятия. Охарактеризованы предупреждающее управление экономической безопасностью предприятия и антикризисное управление с выделением комплексного подхода, который будет включать основы названных разновидностей управления экономической безопасностью предприятия. Определены первоочередные функциональные цели управления экономической безопасностью на предприятии и значимость определения ее уровня посредством проведения соответствующего оценивания использования ресурсного обеспечения. Определено значение информационного обеспечения экономической безопасности предприятия. Раскрыты основы формирования системы экономической безопасности в разрезе ее функциональных составляющих. Охарактеризован каждый структурный элемент управления в обеспечении надлежащего уровня экономической безопасности хозяйствующего субъекта в условиях усиления интеграционных процессов.

Ключевые слова: промышленные предприятия, экономическая безопасность, функциональные составляющие системы управления, принципы управления, информационное обеспечение.

In the article, the author investigates the role of the mechanism of management of economic security in the general system of enterprise management. The article describes the preventive management of economic safety of the enterprise and anti-crisis management with a distinction of an integrated approach that will include the principles of the mentioned types of management of the subject's economic security. The primary functional objectives of economic security management at the enterprise are determined and the importance of determining its level by means of conducting an appropriate assessment of the use of resource support. The importance of the information security of the enterprise is determined. Collected and processed informational data play an important role in the initial stage of the formation of a strategy for ensuring the economic security of an industrial enterprise. The principles of forming the system of economic security in the context of its functional components are revealed. In order to ensure effective management of the safety of a machine-building enterprise, subsystems such as the subsystem of planning and forecasting, information subsystem, analytical, efficient performing subsystem and feedback subsystem on which directly management decisions are made should operate. The process of conducting diagnostics in the system of economic security of the enterprise, which is based on several stages of the actions of the relevant specialists of the enterprise, is described. The basic principles on which the system of management of economic safety of industrial enterprises and its functional elements should be based are outlined. Each structural element of management is characterized in providing the proper level of economic security of the economic entity in conditions of strengthening of integration processes.

Keywords: industrial enterprises, economic security, functional components of the control system, management principles, information provision.

Постановка проблеми. За нинішніх умов ведення фінансово-господарської діяльності підприємства змушені пристосовуватися до зовнішнього оточення, протидіяти негативному впливу низки чинників на господарювання. Лише за умови ефективного управління фінансово-господарською діяльністю, у тому числі й економічною безпекою, можна досягнути поставлених цілей господарювання. Для вітчизняних промислових підприємств забезпечення економічної безпеки є важливим чинником підвищення власної конкурентоспроможності, розширення ринків збуту продукції, зростання прибутковості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенням сутності економічної безпеки підприємства, аспектами управління нею, дослідженням структурних складників системи управління економічною безпекою займалася значна кількість науковців, зокрема: В.Г. Алькема, Л.П. Артеменко, Н.О. Бабіна, І.О. Бланк, І.І. Біломістна, В.П. Валіков, М. Денисенко, Т. Ковальчук, Т.Ф. Косянчук, О. Олійничук, В.П. Приходько, М. Пічугіна, П.Я. Пригунов, Т.В. Сак, А.Л. Шатохін, М.І. Яремик, Ю.О. Ярова та ін.

Визначення основ формування системи управління економічною безпекою підприємства, виокремлення низки загроз потребують глибинних досліджень із визначенням першорядних проблематичних аспектів та виокремленням шляхів їх подолання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження системи управління економічною безпекою промислового підприємства в розрізі її складників та можливостей їх функціонального вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Існують різні концептуальні підходи до визначення та управління економічною безпекою підприємства, водночас не існує єдиного бачення та методології дослідження як даної категорії, так і управління як процесу. Система управління економічною безпекою підприємства, до складу якої входить сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових, контролюючих і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечує отримання прибутку, розмір якого достатній для знаходження господарюючого суб'єкта в стані економічної безпеки [1, с. 171].

Механізм управління економічною безпекою можна умовно розділити на такий, що забезпечує попереджуючий вплив, та механізм антикризового управління. Попереджуючим управлінням економічною безпекою підприємства є планування стратегій його розвитку, аналіз, прогнозування, планування необхідних змін і своєчасне реагування на події. Під антикризовим управлінням економічною безпекою підприємства слід розуміти реалізацію такого механізму управління, що забезпечує швидке скорочення витрат шляхом негайного реагування на події. Попереджуюче управління економічною безпекою підприємства доцільно здійснювати через асоціації підприємців. Антикризове ж управління економічною безпекою підприємства здійснюється окремим суб'єктом підприємництва.

Аналіз досвіду європейських підприємств свідчить про те, що для захисту економічної безпеки підприємства найбільш ефективним

способом є комплексний підхід. До необхідного комплексного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства входять:

- формування системи узгодження інтересів підприємців усередині асоціації;
- розроблення та впровадження механізмів самоорганізації суб'єктів підприємництва, що спрямовані на організацію колективного захисту і забезпечення їхньої безпеки;
- координація діяльності підприємців;
- постійне відстеження ситуацій, які можуть призвести до порушення економічної безпеки суб'єктів підприємництва [2, с. 12].

Визначаючи рівень економічної безпеки, важливо звернути увагу на такі аспекти: становище, коли підприємство знаходиться у відносній захищеності, характеризується динамічністю; не потрібно ігнорувати внутрішні загрози, які подекуди можуть бути ще не безпечнішими за зовнішні; механізми управління економічною безпекою підприємства знаходяться у взаємодії із системою забезпечення економічної безпеки країни.

До першочергових функціональних цілей економічної безпеки відносять:

- забезпечення високої фінансової ефективності діяльності, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу об'єкта господарювання;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності НДДКР;
- якісну правову захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- ефективну організацію безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації.

Для економічної безпеки підприємства характерна сукупність якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки. Рівень економічної безпеки підприємства – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. Для досягнення її найбільш високого рівня підприємство повинно провести роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складників своєї роботи [3].

Методичні підходи до визначення рівня економічної безпеки промислового підприємства

можна об'єднати у ті, що базуються на аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства, ресурсно-функціональному підході, індикаторно-індексному або суто індикаторному підході, експертному підході, аналізі складників економічної безпеки підприємства, на методичному підході, що базується на оцінюванні економічних ризиків, методів економіко-математичного моделювання.

Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства можна визначити як єдність систем обліку, аналізу й аудиту, об'єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами. Тому виправданим є включення в систему обліково-аналітичного забезпечення підсистеми інформаційного забезпечення, яка забезпечує інтегроване використання інформаційних ресурсів різними функціональними підсистемами (обліку, аналізу, контролю, моніторингу) [4, с. 175–176].

Зібрані та опрацьовані інформаційні дані відіграють важливу роль на початковій стадії формування стратегії забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства.

Для ефективного управління безпекою машинобудівного підприємства повинні бути забезпечені такі підсистеми:

- підсистема планування та прогнозування, яка даватиме змогу чітко визначити цілі управління;
- інформаційна підсистема (фінансовий і управлінський облік), яка в будь-який момент зможе забезпечити управління актуальною, повною та точною інформацією про стан керованого об'єкта та зовнішнього середовища, а також про тенденції їх зміни в майбутньому;
- аналітична підсистема, тобто наявність спеціалістів, інструментарій та методи діагностики, за допомогою яких на основі інформації, що надходить, могли б формуватися висновки про необхідні управлінські впливи на об'єкт управління;
- ефективна виконуюча підсистема, що дає змогу швидко та якісно реалізувати прийняті управлінські рішення;
- підсистема зворотного зв'язку (прийняття управлінських рішень) для оцінювання результату керуючого впливу на стан об'єкта управління та внесення змін у разі отримання відхилення [5, с. 177].

Діагностування економічної безпеки підприємства варто виконувати в такій послідовності:

1. Обґрунтування концепції діагностики.
2. Виявлення внутрішніх і зовнішніх чинників, що визначають економічну безпеку підприємства в розрізі кожного з функціональних складників.

3. Оцінка ступеня впливу чинників на рівень економічної безпеки підприємства.

4. Розроблення системи показників аналізу рівня економічної безпеки за функціональними складниками.

5. Розрахунок узагальнених показників економічної безпеки для кожного з функціональних складників.

6. Аналіз загроз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

7. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства.

8. Ухвалення управлінських рішень щодо комплексного забезпечення економічної безпеки підприємства [6, с. 405].

Першорядними принципами, на яких повинні базуватися система управління економічною безпекою промислових підприємств та її функціональні елементи, є:

– принцип розвитку – передбачає необхідність урахувувати швидкі зміни, що відбуваються у навколишньому оточенні, здатність системи до розвитку;

– принцип адаптивності – виражається у здібностях системи управління пристосовуватися до змін зовнішнього та внутрішнього оточення підприємства з метою уникнення загроз;

– принцип єдності – передбачає те, що всі дії підрозділів служби економічної безпеки підприємства повинні бути узгодженими;

– принцип компетентності – передбачає, що питаннями забезпечення економічної безпеки займаються висококваліфіковані кадри;

– принцип економічної доцільності – полягає у тому, що витрати на проведення заходів із забезпечення безпеки повинні бути економічно обґрунтованими;

– принцип безперервності – система повинна постійно захищати інтереси підприємства в умовах невизначеності та ризику

– принцип оперативності – швидка реакція системи на зміни у навколишньому оточенні, використання тільки актуальної інформації;

– принцип законності – передбачає функціонування системи управління економічною безпекою згідно з вимогами чинного законодавства [7, с. 141].

Методика формування системи економічної безпеки підприємства охоплює такі етапи:

– вивчення специфіки бізнесу підприємства, сегмента, який воно займає на ринку, штатного розпису, а також знайомство з персоналом;

– аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства та вивчення інформації про кризові ситуації, їх причини і шляхи врегулювання;

– аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;

– моделювання нової системи економічної безпеки підприємства: розроблення плану усунення виявлених під час аудиту недоліків; підготовка пропозицій щодо вдосконалення системи економічної безпеки (у т. ч. створення служби безпеки на підприємстві, якщо такої не існувало, чи системи безпеки на її базі, визначення механізмів її забезпечення та розроблення організаційної структури управління системою), розрахунок усіх видів необхідних ресурсів; планування щомісячних витрат на забезпечення функціонування системи економічної безпеки (бюджет);

– затвердження керівництвом моделі нової системи та бюджету на її впровадження;

– побудова нової системи економічної безпеки;

– проведення оцінювання та коригування впровадженої системи управління економічною безпекою [8, с. 193].

Результативність вітчизняних промислових підприємств визначається стратегіями, спрямованими на активне використання внутрішнього потенціалу для зміни зовнішнього середовища, а не тільки до пристосування. Для досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу із забезпечення високого рівня безпеки основних функціональних складників. Фінансова безпека підприємства – це такий стан підприємства, що характеризується збалансованістю й якістю різних фінансових інструментів, технологій і послуг, які використовує підприємство, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток фінансової системи. Інтелектуальний складник – збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства. Кадровий складник – наявність високоосвічених та кваліфікованих працівників, управлінського персоналу, відсутність масового відтоку фахівців, високий рівень їхньої підготовки. Соціальна безпека підприємства має на меті не тільки його розвиток та реалізацію інтересів, а й задоволення матеріальних та нематеріальних потреб працівників. Технічний складник – наявність високого технічного рівня виробництва: своєчасне виявлення загроз (стихійне лихо, пожежа, несанкціонований доступ на територію підприємства), виявлення протиправних дій із боку самих співробітників тощо. Юридичний складник – усебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства, правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства.

Інформаційний складник – ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства, забезпечення захисту інформації, досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів. Екологічний складник – дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля та руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан довкілля. Силовий складник – забезпечення фізичної та моральної безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, комерційних інтересів. Енергетичний складник – захищеність енергетичного потенціалу підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує його стабільний розвиток відповідно до статутних завдань [9, с. 260–261].

Висновки з даного дослідження. Менеджери мають проводити контроль над процесами раціонального використання наявного ресурс-

ного забезпечення та заходів щодо розвитку потенціалу підприємства, що, своєю чергою, дасть змогу реалізовувати заходи щодо забезпечення економічної безпеки. На нашу думку, економічна безпека підприємства повинна розглядатися управлінцями з позиції системного підходу з розробленням заходів зниження впливу ризиків на виробничо-збутову діяльність. Моделювання складників управління системою економічної безпеки підприємства є низкою процесів, здатних адаптувати систему до змін, забезпечити відповідний захист від потенційних загроз діяльності виробничої системи. Інформаційне забезпечення в управлінні економічною безпекою підприємств машинобудування є не тільки сукупністю інформаційних джерел та економічних параметрів, а й включає процеси групування, опрацювання зібраних інформаційних даних для прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Фоміченко І.П., Баркова С.О. Система управління економічною безпекою підприємств. Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. 2013. № 2(31). С. 169–173.
2. Приходько В.П. Управління економічною безпекою підприємства. Економіка та держава. 2013. № 10. С. 10–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_10_4.
3. Кургузенкова Л.А. Економічна безпека підприємства: сутність та чинники формування її відповідного рівня. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 2(02). С. 29–33.
4. Яремик М.І., Яремик Х.Я. Інформаційно-аналітичне забезпечення в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємств. Наукові записки. 2016. № 2(53). С. 173–180.
5. Живко З.Б. Комплексний підхід к управленію безопасностью предприятия: взаимодействие подсистем и роль менеджера. Научный диалог. 2013. № 1(13). С. 177–187.
6. Сак Т.В. Діагностування рівня економічної безпеки підприємства в умовах обмеженості інформації. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 404–408.
7. Васильєв О.В., Мейта В.І. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств. Економічний аналіз. 2013. Т. 14. № 2. С. 138–145.
8. Міщенко С.П. Концептуальні аспекти економічної безпеки підприємств у ринковій економіці. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 2. С. 190–195.
9. Ярова Ю.О., Артеменко Л.П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2016. № 13. С. 257–263.